

הַלְכוּת יוֹם הַכַּפּוּרִים סִימָן תַּרְיָו תַּרְיָה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יג]

לְהַשְׁבֵּי הַשְּׂבָעָה יָמִים מִצֶּת לְעֵת לֹא הִפְסִידוּ⁽²⁰⁾.

(20) וכענין זה כתב לעיל (סי' של ס"ק ו'), שלענין יום כיפור בודאי יש לצדד להקל למנות את הימים מעת לעת, כיון שספק נפשות להקל [וגם לענין חילול שבת, כשלא נודמן לו נכרי לעשות על ידו, מותר הדבר על ידי ישראל].

ובאופן שלפי מנין מעת לעת יוצא הדבר לחומרא, כגון שהיא יצאה תוך השלשה ימים לארצות הברית והיום התאריך עליה, שנמצא שמנין המעת לעת נגמר קודם יום כיפור, צידד הגרי"ש אלישיב (תורת היולדת פלי"ה הע' א) שלכל הדעות מותר לה לאכול, שהרי קבעו חז"ל שבשלשה הימים הראשונים היא מסוכנת, ורק נחלקו הפוסקים האם גם מנין מעת לעת קובע דבר.

סִימָן תַּרְיָה

דִּין חוּלָה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים

[משנ"ב ס"ק א]

סֶפֶק נִפְשׁוֹת⁽¹⁾ וכו', מְהִינְנִין לְנִשְׁמֵי⁽²⁾, דְּאֵינְהוּ בְּקִיָּא בְּהוּ⁽³⁾.

(1) וראה בביה"ד לעיל (סי' שכח ס"ד ד"ה ויש) שהביא שמהרמב"ם ומהר"ן משמע שחולקים על דעה זו, אלא שהשו"ע חשש לדעה זו משום שספק נפשות להקל, וכמבואר בדבריו שם.

(2) מקור דברי המשנ"ב הוא מהמגן אברהם (ס"ק ח), והפמ"ג הקשה ("א"א ס"ק ח), שבמגן אברהם (ס"ק א) כתב שעכ"ם ואשה נאמנים להכחיש רופא ישראל אף בכל חולה, וסיים הפמ"ג 'ויש ליישב', ומדברי המשנ"ב להלן (ס"ק ו) מבואר שלמד בכונת המגן אברהם, שדוקא אם העכ"ם או האשה הם רופאים הרי הם נאמנים להכחיש רופא ישראל [וראה דברי הגר"ש קמינצקי (קובץ הלכות עמ' תיד) בזה].

(3) ואם היולדת [לאחר שלשה ימים מהלידה ועד שבעה ימים לאחריה] אומרת שאינה צריכה, כתב לעיל (סי' של ס"ק יד) לענין חילול שבת, שאם כנגדה יש רופא או מילדת שאומרים שצריכה, פשוט שמחללים, אבל אם שאר חברותיה אומרות שצריכה והיא אומרת שאינה צריכה, אין שומעים להן להכחיש אותה, ובשעה"צ שם (ס"ק יא) כתב שלפי המבואר בשו"ע (סי' שכח ס"י) שיש מי שאומר שכל אדם בחזקת בקי קצת לענין ספק נפשות, דין זה שחברותיה אינן נאמנות כנגדה אינו ברור כל כך.

[משנ"ב ס"ק ב]

שִׁבְבֵד עָלָיו הַחֲלִי⁽⁴⁾, נוֹתְנִין לֵי⁽⁵⁾.

(4) וחולה שיש בו סכנה, שמצבו הרפואי לא יתדרדר כתוצאה מהצום, אך האכילה תשפר את מצבו ותגדיל את סיכויי החלמתו, כתב בספר מועדים ומננים (ח"א סי' ס) שגם אז עליו לאכול, כי האפשרות שיתרפא על ידי שיאכל נחשבת גם היא בכלל פיקוח נפש. [וכן משמע בביה"ד לעיל (סי' שכח ס"ד ד"ה כל) לענין חילול שבת, שלדעת המאירי במקום שעל ידי חילול שבת מתחזקים אבריו, הרי זה בכלל פיקוח נפש, כיון שלפעמים יוצא על ידי זה מכלל סכנה].

(5) וכשמאכילים חולה ביום כיפור, כתב הב"ח (בסוף הסימן) בשם המהר"ל, וכן כתב הדעת תורה (סי"ב) בשמו, שמאכילים אותו חשובי וגדולי העיר, כי חוששים שמא אחרים שאינם בקיאים יחששו מלהאכילו כי יטברו שאינו צריך, וימות.

[משנ"ב ס"ק ג]

דְּשָׂמָא הוּא נִבְעָת⁽⁶⁾ וכו', מְחַמַּת רַב תְּלָשָׂא⁽⁷⁾, וְאֶפְלוּ הַחוּלָה בְּעֶצְמוֹ הוּא רֹפֵא מְמַקְהָה⁽⁸⁾.

(6) אבל כשהחולה אומר צריך אני, כתב השו"ע ששומעים לו אף שהרופאים אומרים שאינו צריך. ובטעם הדבר כתב להלן (ס"ק ה) שהוא משום ש'לב יודע מרת נפשו'. וביאר הר"ן (יומא ד, א מדפי הרי"ף) שכיון שספק נפשות להקל, לכן כשאומר צריך אני, תולים שאינו מחמת שנבעת, אלא מחמת שיוודע בעצמו יותר מאחרים, וכשאומר איני צריך, תולים שאומר כן מחמת שנבעת.

(7) ואף אם החולה חש בטוב, אלא שחייב לאכול [כגון חולה לב וכדו']. הורה הגר"ש קמינצקי (קובץ הלכות עמ' תכ) ששומעים לרופא, ומה שכתב שהוא מחמת חולשה הוא לאו דוקא, אלא שכך הוא בדרך כלל (וראה שבת שבתון עמ' קסה).

(8) וכשהרופא אומר שאינו צריך, והחולה בעצמו הוא רופא ומסופק אם צריך, ראה להלן (ס"ק טו).

[משנ"ב ס"ק ד]

שׁוּמְעִים לְחוּלָה⁽⁹⁾.

(9) אמנם, לעיל (סי' שכח ס"ק כה) כתב שאם החולה אומר שזקוק לתרופה מסוימת, והרופא אומר שהתרופה תזיק לו, שומעים לרופא. וביארו המחצה"ש, הלבושי שרד והגהות רעק"א (על המגיא ס"ק ג) שיש לחלק בין דבר מאכל לתרופה, שלגבי הצורך לאכול בקי החולה יותר מהרופא, כי 'לב יודע מרת נפשו', אבל בנוגע לתועלת התרופה, הרופא יודע יותר מהחולה.

ואף כשהרופא בקי בטיב המחלה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' עד ח"א סי' קסד) ששומעים לחולה, כי גם הרופא מודה שהאכילה תשקט את הסכנה המיידית שבאה מחמת חולשתו, אלא שחושש שהאכילה תזיק לו לאחר זמן, ומניחים את החשש לנוק עתידי מפני סכנה מיידית וודאית [וכן כתב המחצה"ש (סי' שכח ס"ק ו) לחלק בין מאכל לתרופה]. ושלא כמו שכתב הערוך השלחן (ס"ו) שגם לענין אכילה ששומעים לחולה, זה רק במחלות שהרופאים בעצמם אינם יודעים דבר ברור, אלא רק משערים בדעתם [כגון חולה הסובל מכאבים בלב או בבטן וכדו']. אבל חולה השוכב במיטה [שהרופאים יודעים בבירור בטיב המחלה], לא מאכילים אותו בניגוד לדעת הרופא. אכן, הוסיף בשו"ת שבט הלוי (שם), שבכמה סוגי מחלות ובפרט בחולים מסוימים לאחר ניתוח, שאו האכילה היא סכנת מות ממשית לחולה, דאי שלא מאכילים אותו בניגוד לדעת הרופא, וכן כתב התהלה לדוד (סי' שכח ס"ק יג).

וכתב עוד התהלה לדוד (שם), שיש להסתפק אם די שהחולה יאמר שיסתכן אם יצום, או שצריך גם שיכחיש את הרופא ויאמר שהאכילה לא תזיק לו. [ולפי המובא לעיל ששומעים לחולה כיון שזו סכנה מיידית וודאית לעומת הרופא החושש לנוק עתידי, לכאורה אין צורך שיכחיש את הרופא].

[משנ"ב ס"ק ה]

יְקַבֵּד עָלָיו הַחֲלִי⁽¹⁰⁾ וכו', דְּשָׂמָא שְׂכַח⁽¹¹⁾ וכו', דְּיָלֵב יוֹדֵעַ מֵרַת נִפְשׁוֹ⁽¹²⁾ וכו', הַחוּלָה רוּצָה לְהִתְמַיֵּר⁽¹³⁾ וכו', אֵין צָרִיךְ בְּפָרְהָה⁽¹⁴⁾ וכו', כִּתְצִי שְׁעוֹרָה⁽¹⁵⁾ וכו', רַךְ עַל הַשּׁוּגְגָה⁽¹⁶⁾.

(10) וכן לענין יולדת לאחר שבעה ימים ללידתה שאו היא כשאר חולה שאין בו סכנה, כתב לעיל (סי' תריז ס"ק יב) שאין מאכילים אותה כשאומרת שצריכה לאכול מחמת צער לידה, ורק אם אומרת שצריכה לאכול מחמת שהוכבד עליה החולי, אז מאכילים אותה.

מילואים

הלכות יום הכפורים סימן תריו תריח

המשך מעמוד פ

לשיעורם פעמים מועטות, אך לא אם אוכל פעמים רבות פחות מכשיעור עד שכמעט נתבטל העינוי. מאידך, המורמי שדה (יומא עג, ב ד"ה דאיתמו) כתב שאף שאוכל חצי שיעור, עובר על עשה של 'ועניתם', וכן כתב הפמ"ג (סי' תריב משב"ז סי' ד). ובספר תורת רפאל (להגר"ר שפירא סי' קה) צידד שאם אכל כזית איבד תעניתו, וכמו לענין תענית יחיד שבאכילת כזית מאבד תעניתו כמבואר בשו"ע לעיל (סי' תקסח סי"א). ולדעתו הוא הדין לענין יום כיפור. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תרכב סי' ו).

ולגבי מי ששכח ואכל בדי התעניות, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תקסח סי' ז).

16) אכן כשעבר במזיד ובשאת נפש למלא את תאוותו וללא היתר של פיקוח נפש, כתב לעיל (סי' שלד סי' עח) לענין חילול שבת, שצריך כפרה יותר מהעובר בשוגג, כיון שעמשו חמור יותר כי חייב סקילה או על כל פנים כרת, ולכן צריך תשובה שלמה.

[ביה"ל ד"ה חולה]

שאין בו סכנה¹⁷ וכו', אפ"ש שיתקבר עליו הפמ"ג¹⁸ וכו', אם יש לסמן עליו¹⁹ וכו', אם חס ושלום יש מפנה²⁰ וכו', לענין הדי' צומות²¹, ע"פ פת"מ סופר ח"ק ו סימן טו²².

17) ולענין חולה שיש בו סכנה, האם צריך לאמירת הרופא שזוקק לאכול, לעיל (סי' שכח סי' ד"ה כל) הביא ממכמה ראשונים שגם בחולה שיש בו סכנה צריך אמודא אם התענית מסוכנת עבורו, אמנם הביא שבשורת הרשב"א (ח"ג סי' ריד) כתב שסתם חולה שיש בו סכנה מסוכן הוא אצל אכילה, וכן כתב הערוך השלחן (סי' א-ג) שיק בחולה שאין בו סכנה יש צורך באמירת הרופא, אבל בחולה שיש בו סכנה אין צורך באמירת הרופא שצריך לאכול, אלא אפילו בסתמא מאכילים אותו, כי אין סכנה גדולה יותר מתענית לחולה שיש בו סכנה.

18) וכן לענין כיבוי הנר בשבת עבור חולה שאין בו סכנה, כתב לעיל (סי' רעח סי' א סוף ד"ה בשביל) שזמורת לכבותו אם הרופא אומר שעל ידי מניעת השינה יתגבר חוליו ועלול לבוא לידי סכנה [ומה שנקט השו"ע שם חולה שיש בו סכנה, משום שאו מותר לכבות עבורו אפילו בסתמא].

חולה שיש בו סכנה, שאם נתיר לו לאכול כבר מליל יום כיפור פחות מהשיעור, יוכל להשלים את הצום מבלי שיעטרך לאכול שיעור שלם בבת אחת, אבל אם ימתן יצום עד למחרת יצטרך לאכול יותר מהשיעור, בספר קול סופר (לבעל המחנה חיים, עמ' קיד) הסתפק בזה, והכריע שכיון שבכל אופן לא יוכל לקיים את מצות עשה של 'ועניתם' שהיא 'מערב עד ערב', עדיף להתחיל להאכילו כבר מליל יום כיפור פחות מכשיעור, כדי שלא יבוא לאכול איסור שלם שיש בו כרת. וכן כתב בשורת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' קבא), וכך הורה הגר"צ פראנק (מקראי קודש ימים נוראים סי' לט בהררי קודש ד"ה אם), וכן דעת הגר"ש אויערבך (ששי"ב פליט הע' צב). והוסף הגר"ש אויערבך (שם), שגם לדעת הסוברים שצריך לצום בצום גדליה אף אם מחמתן צריך לאכול ביום כיפור (מובא להלן), במקרה זה יש להתיר, כיון שכאן גם עכשיו נחשב שאוכל כדי שלא יסתכן, ועוד, ששם הנהגה הוא על צום אחר ומצוה נפרדת, מה שאין כן כאן שאוכל ביום כיפור עצמו פחות מהשיעור כדי שלא יזדקק לאכול שיעור שלם. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (הערת יומא פד, ב, וששי"ב פליט הע' צב) שיש להמתין עד למחרת אף אם יצטרך לאכול אז שיעור שלם, כיון שכעת כשייבול עוד להתענות, אסור לו לאכול אף חצי שיעור, שהרי בכל שעה שמתענה מקיים מצות עינוי.

ומי שידע שאם יתענה בצום גדליה יש חשש שיחלש ולא יוכל לצום ביום כיפור, כתב הא"א (בוטשאטש, סי' תרב) שמי' יצום בצום גדליה,

11) הורה הגר"ש אויערבך (ששי"ב פליט הע' יג) שיש להזהר לומר לו זאת בנחת, באופן שלא יעורר אצלו פחד ובהלה.

12) וכן לענין חילול שבת, כתב בן לעיל (סי' שכח סי' כה) וראה בביה"ל שם (סי' ד"ה ורופא).

וחולה מומר שאומר שצריך לאכול, אך הרופאים אומרים שיכול לצום, הביא הקצה המטה (סי' ב) שבהגהות לספר מנוח הסתפק בזה, ונותר בצ"ע לדינא, וכתב הקצה המטה (שם) שאם הוא מומר להכעיס אין מאכילים אותו ביום כיפור, כמו שאין מחללים שבת עבורו, ואם הוא מומר לתיאבון, כיון שיתכן שעשה תשובה מחמת חוליו, נאמן. הדעת הגר"ש אלישיב (אשרי האישי ח"ג פכ"ג אות ל, ושבת שבתן עמ' קסו) שאין מאכילים אותו, כי יבד יודע מרת נפשו' לא נאמר על רשע שאינו מעריך את איסור האכילה ביום כיפור, וכשרק מרגיש רעב עלול כבר לחשוב שהוא בסכנה [וכן מלשון המשנ"ב שכתב זאחזוקי אינשי ברשיעא לא מוזקינ', משמע שרשע אינו נאמן].

ולענין אדם בריא שאומר שמרגיש בנפשו שצריך לאכול, ראה מה שכתב המשנ"ב לעיל (סי' תריו סי' ו).

13) ובאופן זה שחולה מטרב לאכול, כתב השי"ר כנסת הגדולה (הובא בבאר היטב סי' ג) שמאכילים אותו בעל כרחו, וכן כתב במשנ"ב לעיל (סי' שכח סי' ו) לענין חילול שבת, הוסיף, שמדברים על ליבו שזו היא חסידות של שטות. והערוך השלחן (סי' ד) כתב שמיטרים אותו בדברים, ואומרים לו שמחויב הוא על פי התורה לאכול, ואם לא יאכל וימות הרי זה כמאבד עצמו לדעת ואין לו חלק לעולם הבא.

14) הוסיף בשורת בנין ציון (חדשות סי' כה, שהוא מקור הבריים), שלא זו בלבד שפטר על אכילתו, אלא אף מקיים בזה מצות 'ונשמרתם' [וראה ששי"ב פליט הע' ג]. וכן כתב המור וקציעה (סי' קצו) שחולה שיש בו סכנה האוכל ביום כיפור, שווה הוא למתענה בו, כי כשם שצויה ה' יתברך על התענית ביום זה, כך צויה על האכילה לצורך פיקוח נפש, וכמו שלמדו חכמים מיהי בהם", וכן כתב השו"ע לעיל (סי' שכח סי"ב) שמצוה לחלל שבת לחולה שיש בו סכנה, וביאר במשנ"ב שם (סי' ד) שהטעם הוא משום 'יהי בהם', ולא שימות בהם. וכן כתב לעיל (סי' שלד סי' עח) שמי שחילל שבת משום פיקוח נפש אינו צריך כפרה כלל, וראה שם עוד פרטים בזה.

ואף אם התברר שטעו באבחנתם ולא היה בא לידי סכנה מהתענית, כתב בשורת בנין ציון (שם) שאינו צריך כפרה, כמבואר בשו"ע להלן (סי' ט"ה) שאף אם הרופא מסופק אם יסתכן מאכילים אותו, משום שספק נפשות להקל, וכל שכן במקום שהרופאים סברו בוודאות שעליו לאכול. וכך מבואר בשו"ע לעיל (סי' שכח סי"ח) ובמשנ"ב שם (סי' מב) לענין חילול שבת. וביאר הגר"ש אויערבך (ששי"ב פליט הע' כ) שאין זה כטועה בדבר מצוה שלא קיים בזה מצוה, משום שדורשים מיהי בהם' שכל מה שעושים שבביל ספק פיקוח נפש, נחשב כמעשה מצוה, וכן כתב בשורת שבת הלוי (ח"א סי' ס סי' ו ח"ד סי' לו).

15) כיון שחצי שיעור אף שאסור מדאורייתא, וכמבואר בשו"ע לעיל (סי' תריב סי"ה) ובמשנ"ב שם (סי' יא), מ"מ אין בו איסור כרת.

וכשאוכל חצי שיעור [של כותבת], כתב בשורת מרחשת (ח"א סי' יד) שנחשב עדיין שמתענה ומקיים מצות 'ועניתם', כיון שאינו אוכל שיעור שמישיב את דעתו ועדיין הוא מעונה, הוסיף, שכך מבואר בשורת הריב"ש (סי' רפז) שהביא כן גם בשם הראי"ה, וכן כתב בספר מקראי קודש (ימים נוראים סי' לו), וכן כתב בשורת אחיעזר (ח"ב סי' כא), וכן כתב במשנ"ב לעיל (סי' תקסח סי' ד) לענין שאר תעניות, שאם אכל או שתה פחות מכשיעור, לא איבד תעניתו, ואינו צריך להתענות יום אחר. [נדעת הגר"ש אלישיב (שבת שבתן עמ' רמא, ואשרי האישי ח"ג פכ"ג אות כד) שדברי המרחשת אומרים כשאכל

הִלְכוֹת יוֹם הַכִּפּוּרִים סִיּוֹן תְּרִיז תְּרִיז

המשך מעמוד קודם

ביום כיפור גם בשעת המגפה, כי כבר הוכח מכמה פעמים שהתענו ביום כיפור בשעת המגפה רבבות אנשים ולא אירע להם דבר.

השדי חמד (מערכת יום הכיפורים סי' ג אות ד) הביא שהדעת תורה (כאן סי' א) כתב בשם מהרש"ם מבעלו שהכריזו בשעת המגפה שכל אדם שמרגיש חולשה רבה, ישתה ויאכל כפי הצורך, ומשמע שהורה כן גם ביום כיפור, ולכן מיקל בזה יש לו עמוד גדול לסמוך עליו. והאלף המגן (כאן) ובשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ג סי' צא) כתבו שגם הגר"י סלנטר התיר לכל בני העיר לאכול בשעת המגפה אף הבריא, כי עלולים להדבק יותר כאשר שרויים בצום [והגר"ש איערבך (הליכות שלמה יום הכיפורים פ"ה ארחות הלכה הע' 58) אמר בשם הגר"א לאפיאן שהגר"ס עצמו לא אכל באותו יום כיפור כלל, וראה ספר מקור ברוך (לבעל התורה תמימה ח"ב פ"א) שהגר"ס עצמו עלה לבימה וקידש ואל, וכן כתב בנו של הגר"י סלנטר הובא בספר תנועת המוסר עמ' 160 וראה שם הע' 8].

ומטעם זה שהתירו אכילה לבריא בשעת המגפה מחשש שידבק, לפיכך אפילו חולה שאין בו סכנה שצריך לבלוע כדור ואינו יכול לבלוע ללא מים, כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שאם עלול לבוא למחלה אחרת שיש בה סכנה, יכול לשתות מים כדי לבלוע, כיון שנחשב לחולה שיש בו סכנה, ודעת הגר"ח פ' שיינברג (תורת היולדת פ"ב הע' כו) שאף אם לא יחמר מצבו אם לא יטול את התרופה, מותר לו לשתות מים פחות מכשיעור לצורך התרופה, מפני שחצי שיעור כזה אינו אסור מן התורה, כי אין זה 'אחשביה', שהרי כוונתו לתרופה ולא לשתיה, וגם לא שייך בזה 'חזי לאיצטרופי', כי אין דעתו לצרפו כלל. וראה עוד בענין נטילת תרופות ושתיית מים לצורך הבלעיה לחולה שאין בו סכנה, מה שהבאנו לעיל (סי' תריב ס"ק ט).

[משנ"ב ס"ק ו]

דְּסַפֵּק נְפֻשׁוֹת קְהָלָא (23) וכו', לְהַכְחִישׁ יִשְׁרָאֵל (24).

(23) ובטעם הדבר כתב רש"י (יומא פה, ב ד"ה דשמואל), שמי'חזי בהם' למדו חכמים שיעשה האדם את המצוות באופן שיחיה בהם בודאי, ולא שיבוא בעשייתן לידי ספק מיתה. וראה להלן (ס"ק יא).

(24) וכתב בשע"צ (ס"ק ט) שהוא על פי הרמ"א לעיל (סי' שכח ס"י), וראה לעיל (ס"ק א) שהביא שדעת הרמ"א שיש אומרים שנכרי שאינו בקי, אינו נאמן כלל [אפילו אם אין מי שמכחיש את דבריו].

ואם העכו"ם הוא רופא בקי, כתב לעיל (סי' שכח ס"ק כז) שהישראל שכנגדו אינו נאמן אם אינו בקי, אפילו להקל. [וכן משמע להלן (ס"ק ח) לענין רופא ישראל, שכתב שכששנים אומרים שצריך לאכול, שומעים להם אפילו ששנים שבקיאם יותר מהם אומרים שאינו צריך, כיון שהשנים שאומרים שצריך הם גם בקיאים בחכמה זו, ומשמע שאם אינם בקיאים, אינם נאמנים להכחיש אפילו שהוא להקל].

[משנ"ב ס"ק ח]

יְעִיז בְּמַגֵּן אֲבָרְתָם וּבְאַלְיָה רְבָה (25)

(25) ובביה"ל לעיל (סי' שכח ס"י ד"ה ואם) הביא רק את דעת המג"א והא"ר.

כשם שמוות להפליג בספינה לדבר מצוה ג' ימים לפני השבת אף על פי שיש חשש שיצטרך לחלל שבת, וכן כתב השדי חמד (מערכת יום כיפור סי' א אות י) [וראה גם משנ"ב לעיל (סי' צ ס"ק כח)]. מאידך, באהל משה (סי' טז, הובא בשדי חמד שם) צידד שלא יתענה בצום גדליה שאינו אלא מדרבנן, כדי שיוכל להתענות ביום כיפור שהוא מדאורייתא, וכן דעת הגר"ש איערבך (הליכות שלמה יום הכיפורים פ"ג סי' ב) וכן דעת הגר"י קרליץ (חוט שני יום כיפור עמ' קסט), וטעמו, שחולה שמצבו הוא שהתענית בצום גדליה עלולה להחלישו, עד שיש חשש סכנה אם יתענה ביום כיפור, הרי כבר עכשיו יש לו דין חולה להקל עליו שלא יתענה בצום גדליה.

ואדם שחלה במחלת נפש והתרפא, ואומרים הרופאים שאם יתענה ביום כיפור יחזור לשטותו, כתב בשו"ת אגרות משה (אה"עו ח"א סי' סה) שלא יתענה, כיון שיש חשש פיקוח נפש מצד מחלת הנפש שימית את עצמו או אחרים, וכן כתב הדעת תורה (סי' א) בשם הבית יוסף שמי שנכנסה בו רוח רעה נחשב כחולה שיש בו סכנה [וכן כתב המשנ"ב לעיל (סי' תקנד ס"ק י) לענין תענית תשעה באב].

(19) ובגדר דבריו בזה, דעת הגר"ש אלישיב (תורת היולדת פ"ג הע' א) והגר"י קרליץ (חוט שני שבת ח"ד עמ' רנב) שכונתו היא שלכתחילה עדיף להתייעץ עם רופא שומר מצוות, אבל אם אין שם רופא אחר שומר מצוות, חייבים לשמור לו, כי דעתו מחשיבה את הדבר כספק פיקוח נפש. [והשדי חמד (מערכת יום כיפור סי' ג אות ה) כתב שרבים מהרופאים שבעצמם אינם מתענים מצד אפקרותא, מ"מ אינם מעונינים שיכשלו אחרים על ידם ואומרים את האמת במצב החולה, ולכן יש להקל לסמוך עליהם משום 'ספק פיקוח נפש', וכן כתב האלף המגן (ס"ק ו)].

ולסמוך על רופא שאינו צם ביום כיפור, שאומר שהחולה יכול לצום, דעת הגר"י קרליץ (שם) שגם בזה לכתחילה אין לסמוך עליו, כי לפעמים מרחמים על החולה כשרואים שרוצה לצום ומתירים לו לצום גם כשהצום מהווה סכנה עבורו [וכן כתב השש"כ (פ"ט הע' ט) שרופאים כאלו עלולים להחמיר יתר על המידה, כי אינם יודעים שלפי ההלכה במקום סכנה או אפילו חשש סכנה, אסור להחמיר], אך אם אין שם רופא ירא שמים, אפשר לסמוך עליו.

(20) שכשיש מגפה כתב לעיל (סי' תקעו ס"ק ב) לענין מגפת הדבר, שהסניין מראה שמי שאינו אוכל ושותה, קולט את שינוי האויר חס ושלום.

(21) שם כתב, שבמקום שהמגפה אינה חזקה כל כך, יאכל וישתה בתשעה באב לשיעורים, כי אז לא נעקרה התענית לגמרי ורמנא ליבא בעי. ואם רוצה להתענות, לא יצא מפתח הבית במשך כל הצום, ואם יוצא מהבית, יכסה את פיו וחותמו בחתיכת קאמפ"ר ובמעט עשב מיאט"ע.

(22) שם (סי' כג) כתב, שאם דעת הרופאים היא שאסור אף לבריאם להתענות, לא יתענה, אלא ישתה לשיעורים, וגם לא יהנה מן השתיה הנאת גרונו, אלא רק הנאת מעיו [כגון תה או קפה ללא סוכר וחלב], ואם אפשר, ישתה שלא כדרך אכילה. מאידך, דעת הראשית בכורים (לרבי בצלאל הכהן מוילנא, ח"א סי' י) שחובה על הבריאם להתענות

הִלְכוֹת יוֹם הַכִּפּוּרִים סִיּוֹן תְּרִיז תְּרִיז

המשך מעמוד 160

(48) ולמעשה הורה הגר"ש אלישיב (הל' חג בחג ימים נוראים עמ' תיז) שיש לצרף ולסמוך על דעת הגר"ח סולאויצ'יק (המובאת בהע' הבאה)

קלו אות א) כתב שבכל חולה מסוכן, עובר גם בדיעבד, חוץ ממי שאחזו בלמוס שאז אנוס הוא מצד שהשעה בהולח.